

Eerder in zwart-wit gepubliceerd in het Heraldisch Tijdschrift 5 (1999): 60-62.
Sleutelwoorden: Pieter de Hooch, schildering, heraldiek, wapenbord, handmerk

Toevoeging: gekleurde afbeelding en twee nieuwe afbeeldingen. Alle details van schilderijen, en aan internet ontleend.

Pieter de Hooch en heraldiek

A.C. ZEVEN

Zoals Johannes Vermeer hebben ook andere kunstschilders (heraldische) wapens in glas-en-lood ramen afgebeeld¹. Eén van hen is Pieter de Hooch. Hij werd in Rotterdam in 1629 geboren en overleed in Amsterdam na 1683. Schilderijen van hem worden o.m. bewaard in het Amsterdams Historisch Museum, in het Groninger Museum, in het Museum Boymans-van Beuningen en door de Dienst Verspreide Rijkscollecties (DVR) te Den Haag². Maar de schilderijen waar wij naar willen kijken zijn niet in deze musea/collecties te zien. Aangezien de drie voor ons interessante schilderijen in het buitenland bewaard worden, waarvan één in een particuliere collectie, zijn wij afhankelijk van het standaardwerk over de Hooch door Sutton³. In dit boek vinden wij drie schilderijen waarop wapens zijn afgebeeld.

Moeder en kind met een dienstmeid

Het schilderij met bovenvermelde omschrijving wordt door Sutton gereproduceerd. Het dateert uit ca. 1657. In 1980 bevond het zich in een particuliere verzameling in Zwitserland. In het rechter glas-in-lood raam zien wij een onduidelijk wapen. Doordat het zwart-wit is gereproduceerd, zijn de kleuren niet te herkennen. Sutton zegt in zijn toelichting niets over dit wapen.

Een lezende vrouw met kind

Een zwart-wit afbeelding van dit schilderij, waarvan de huidige bewaarplaats onbekend is, toont ons vier ramen. In een van deze ramen is door middel van loden stroken een indeling aangebracht, die de aanwezigheid van een wapen doet vermoeden. Daar Sutton niets over dit wapen schrijft, kunnen we pas zekerheid krijgen als dit schilderij boven water komt.

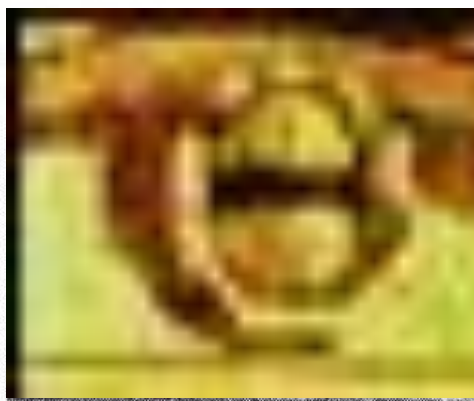
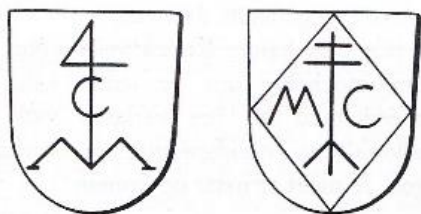
Hieronder: wapen, behorende bij Detail van Moeder en kind en dienstmeid.
Vaag door sterke vergroting.

Een jongen die een mand aan een vrouw in een deuropening geeft

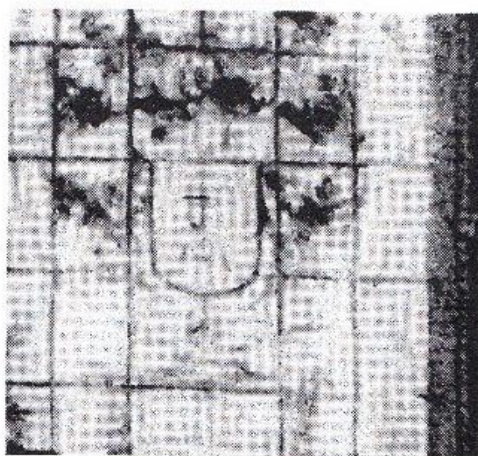
Dit schilderij behoort tot de particuliere Wallace verzameling, te Londen. In de deuropening is een poort te zien waarboven een ovaal wapen (afb. 1), en in de bovenste twee glas-in-lood ramen twee wapens met in elk een handmerk en initialen en daaronder de naam (afb. 2 en 3).

Sutton schrijft (vrij vertaald): de wapens in het raam waren ongetwijfeld van de eigenaren of van vorige bewoners van het huis. Links een schild met een monogram met eronder de naam Cornelis Jansz of Cornelis Jac; rechts onder het schild (met een monogram) de naam Marnie of Maerti. Het algemeen voorkomen van deze namen en het gebrek aan een systeem om de monogrammen te determineren maakte de identificatie van de dragers van deze wapens niet mogelijk. Het schild boven de poort met een donkerblauwe of zwarte dwarsbalk op een geel of goud veld, is zo eenvoudig, dat het door de kunstschilder verzonnen kan zijn (einde citaat).

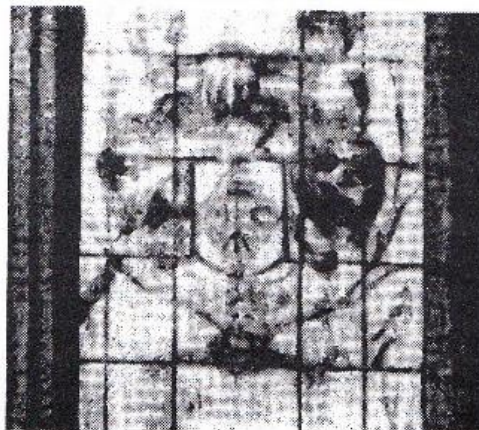
Sutton is kennelijk niet op de hoogte van handmerken, want beide schilden kunnen beter beschreven worden als een handmerk met op de steel een C (van Cornelis), een I (van Jansz, die deel uitmaakt van de verticale lijn). Het rechter wapen bestaat ook uit een handmerk met rechts respectievelijk links de hoofdletters M en C. Marnie/Maartje's achternaam of patroniem zal met een C begonnen zijn⁴. In de toekomst is het wellicht mogelijk om een echtpaar Cornelis Jansz en Marnie/Maerti C. (of C...) te vinden, dat deze handmerken heeft gevoerd.

Afb. 1. Op goud een donker-blauwe of zwarte dwarsbalk.

Afb. 2. Een glas-in-lood raam met een wapen waarin een handmerk en initialen en daaronder de naam Cornelis Jansz.

Afb. 3. Een glas-in-lood raam met een handmerk en de letters M en C, en daaronder de naam Marnie of Maerti C-.

Door sterke
vergroting
onscherp.

Links: nu is te zien dat het zwarte handmerk aangebracht is op een zilveren schild. De naam Cornelis Jansz is door de sterke vergroting niet te lezen.

Rechts: een handmerk aangebracht op een ruitvormig gouden hartschild, dat weer gelegd is op een zilveren schild. Goud op zilver is onheraldisch.

Het wapen boven de poort is inderdaad eenvoudig: in goud een blauwe of zwarte dwarsbalk. Maar deze eenvoud behoeft geen reden te zijn dat het door de Hooch verzonnen is, zoals Sutton veronderstelt. Wellicht is het wapen ook van de of een eerdere eigenaar.

NOTEN:

1. A.C. Zeven, *De kunstschilder Johannes Vermeer en heraldiek: een aanzet*. Heraldisch Tijdschrift jrg. 3 (1997), 1-3.
2. Ch. Wright, *Paintings in Dutch museums*. (Amsterdam 1980) 591p.
3. P.C. Sutton, *Pieter de Hooch*. Phaidon, (Oxford 1980) 168p. De engelse tekst luidt: 'The coats of arms in the window no doubt were those of the owners or previous inhabi-

tants of the house. At the left, beneath the monogrammed dexter shield, the name 'Cornelis Jansz' or 'Jac' appears; on the right, beneath the sinister shield, the name 'Marnie' or 'Maerti'. The commonness of these namens and the absence of a system for identifying such monograms has so far frustrated efforts to identify the bearers of the coats of arms. The shield above the archway in the courtyard, with a dark-blue or black band on a yellow or gold field, is unusually simple and may be the artist's invention.' (In het Engels zou de wapenbeschrijving zijn: Or, a fesse azure or sable.)

4. Het is ook mogelijk, dat de C van Marnie tweede naam niet een patroniem is, maar verwijst naar de voornaam van haar echtgenoot. □

Details van interieur van *Een moeder met kind en dienstbode*. Het raam toont een ovaal wapenschild: in goud een rood wapenstuk. Helmteken: een antieke, misschien zilveren vlucht.

Detail uit *De slaapkamer*. Door sterke vergroting vaag.

Een stoel met wapens in de rugleuning. Het hoofdschild is ruitvormig, hetgeen op een vrouwenwapen wijst, maar ook de voerkwartierwapens zijn ruitvormig. Waarom staat deze stoel in de slaapkamer? Nu zouden we het een ereplaats in huis of museum gegeven